

Бібліотечна довідка

135 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІЛАРІОНА (ІВАНА ІВАНОВИЧА ОГІЄНКА)

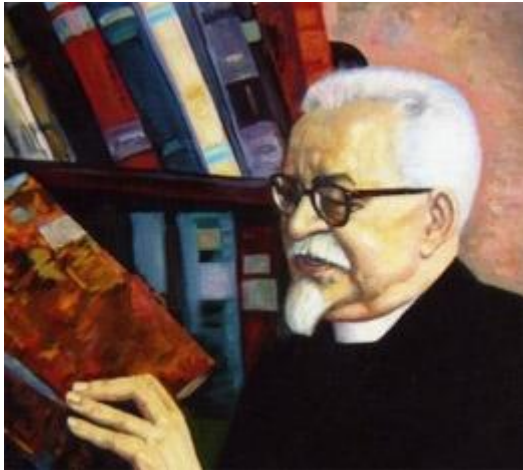
ЗМІСТ

	Стор.
1. Життєвий шлях Івана Івановича Огієнка.....	2
2. Десять найголовніших мовних заповідей свідомого громадянина.....	6
3. 12 заповідей Огієнка, щодо збереження рідної мови.....	6
4. Маловідоме про Івана Огієнка.....	7
5. Бібліографічні видання про життя і діяльність Івана Огієнка.....	8
6. Ключові слова.....	8

В історію Іван Іванович увійшов під двома іменами: як світська особа — професор Огієнко, і як духовна особа — митрополит Іларіон.

1. Життєвий шлях Івана Івановича Огієнка

Народився Іван Іванович Огієнко 14 січня 1882 року в містечку Брусилів Радомиського повіту на Київщині (нині — районний центр Житомирської області).

Освіту здобував у Київській фельдшерській школі (1896–1900), на історико-філологічному факультеті Київського університету Св. Володимира (1903–1909). Працював учителем середньої комерційної школи та державної гімназії в Києві. 1911 р. зарахований професорським стипендіатом по кафедрі російської літератури університету Св. Володимира. 1915–1917 — приват-доцент цього університету, 1917–1918 — професор Українського народного університету, що існував паралельно з університетом Св. Володимира (згодом — Київський державний український університет).

У студентські роки розпочав активну діяльність на українізаційному полі. Співробітничав, як кореспондент, з редакціями газет «Громадська думка», «Рада», з Київською «Просвітою», Науковим товариством імені Тараса Шевченка у Києві. У цей же період почав друкуватися як поет, прозаїк, учений. Для вивчення української мови всіма категоріями населення активно береться за створення підручників, посібників, таблиць. У Києві великими накладками виходили книги молодого вченого: «Краткий курс украинского языка», «Рідне писання», «Українська грамати́ка». На основі лекцій, прочитаних в Українському народному університеті, 1918 року в Києві опублікована його відома праця «Українська культура».

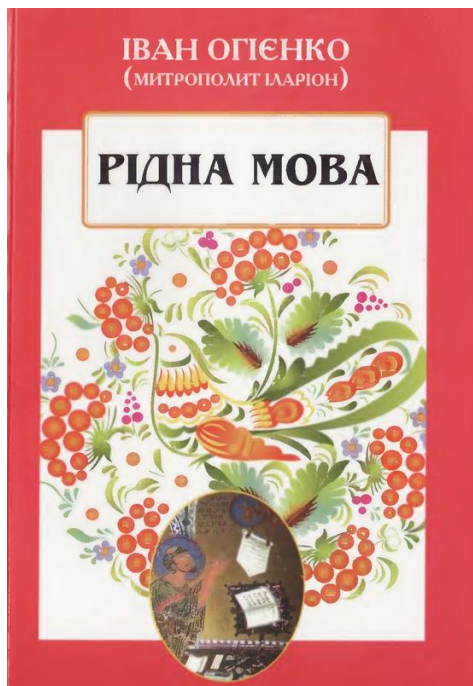
У серпні 1918 року урядом гетьмана П. Скоропадського І. Огієнко призначається ректором щойно утвореного Кам'янець-Подільського державного українського університету. 4 січня 1919 року, при уряді Директорії, приступає до виконання обов'язків міністра освіти УНР з одночасним залишенням на посаді ректора, 15 вересня призначається міністром ісповідань (віровизнань), 15 листопада того ж року — Головноуповноваженим уряду УНР в Кам'янець-Подільському після евакуації уряду до Тарнова (Польща).

21 листопада 1921 року Іван Огієнко з дружиною і трьома малолітніми дітьми назавжди полишає Україну, вимушено кинувши напризволяще в Кам'янець-Подільському власну величезну книгозбірню, архів і десятки завершених та розпочатих рукописів наукових праць.

Після кількох місяців праці в уряді УНР в Тарнові (по вересень 1922 року), він перебирається до Винник, а згодом — до Львова. За ревне викладання української мови і

проповідування національної ідеї польська влада звільняє його від викладання у Львівській учительській гімназії.

8 січня 1926 року, мріючи про повернення в Україну, Огієнко відважується написати листа до тодішнього секретаря Академії наук радянської України А. Кримського з проханням порятувати його архів і бібліотеку у Кам'янець-Подільському і надання йому можливості повернутися до Києва. Написавши туди ще двічі й не одержавши відповіді, учений пристає на пропозицію Варшавського університету переїхати туди (травень 1926) на посаду професора церковнослов'янської мови теологічного факультету. 1932 року польська влада звільняє його від викладання в університеті без попередження, «за спротив колонізації православних студентів».

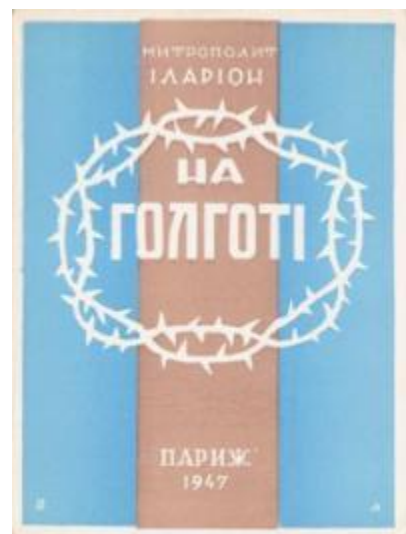

Під час перебування у Варшаві розгортає активну просвітницьку і видавничу діяльність: засновує науково-популярні щомісячники «Рідна Мова» (1933–1939), «Наша Культура» (1935–1937), приступає до видання 30-томної «Бібліотеки українознавства», тритомного збірника «Визволення України», пише й видає цілий ряд своїх наукових праць. Там продовжує свою багаторічну працю над перекладами Святого Письма українською мовою. Серед найпомітніших досліджень цього періоду — десяти томна «Історія церковнослов'янської мови».

Після смерті дружини Домініки Данилівни (квітень 1937) професор Огієнко приймає рішення про чернечий постриг (здійснюється цей обряд у Яблочинському Свято-Онуфріївському монастирі 9 жовтня 1940 року) й обирає ім'я Іларіона — на знак спадкоємності духовного подвигу першого митрополита Київського часів Ярослава Мудрого — Іларіона. 19 жовтня того ж року стає архієпископом, а 16 березня 1944-го — митрополитом Холмським і Підляським православної Варшавської митрополії.

У липні 1944 року у складі керівного духовенства Української православної церкви, що діяла на теренах Польщі, митрополит Іларіон покидає цю країну. Після кількох місяців митарств воєнними дорогами Західної Європи він опиняється у Швейцарії (30 квітня 1945). У Лозанні переживає дві складні операції, юридично оформляє Заповіт своїм дітям, закінчує автобіографічну поему «На Голготі».

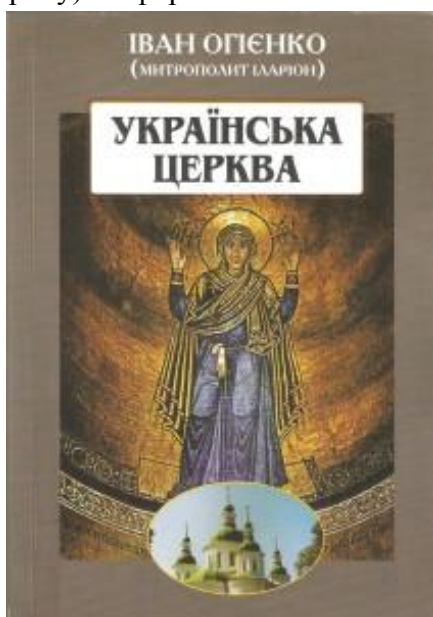
Та сили повертаються до нього. Перебуваючи в лозаннському притулку «Бетань», відновлює діяльність свого видавництва «Наша Культура» і разом зі своїм співником із Парижа Павлом Сомчинським налагоджує друк і поширення по Європі й Америці україномовних книжок. З маркою «Нашої Культури» швейцарського

періоду діяльності вийшло друком накладом від однієї до двох тисяч примірників вісім книг.

На запрошення православної громади собору Св. Покрови у Вінніпезі переїздить до Канади (16 вересня 1947), де починає працю священника при цій парафії. Під час роботи Собору Української православної церкви Канади (8–9 серпня 1951 року) Іларіона обирають предстоятелем цієї церкви — «митрополитом Вінніпегу і всієї Канади», де він залишався на цьому посту до своєї смерті. Багато зробив він для розбудови богословського факультету Манітобського факультету.

З переїздом до Канади відновлюється й перервана воєнними діями в Європі активна наукова і видавнича діяльність митрополита Іларіона. У листопаді 1947 року він засновує «народний християнський місячник "Слово Істини"» (виходив по жовтень 1951 року). Далі започатковується вихід «Нашої Культури» (з листопада 1951 по жовтень 1953 року). Реформований за тематикою, цей журнал незабаром друкується під назвою «Віра й

Культура» (проіснував до грудня 1967 року). За перші десять років перебування в Канаді з маркою відновленого видавництва «Наша Культура» вийшло 29 написаних тут праць митрополита Іларіона.

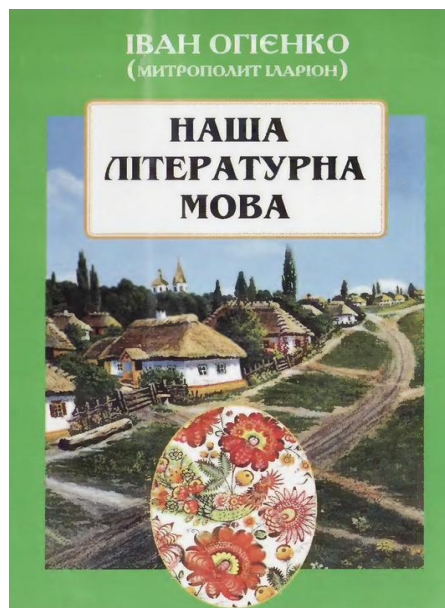
Серед них — «Історія української літературної мови», «Українська церква за час Богдана Хмельницького», «Іконоборство», «Книга нашого буття на чужині». Ці та інші твори ученого містять у собі принципи для нашої науки концепції, заборонені раніше тоталітарним режимом, щодо тих проблем сучасного українознавства, з яких і сьогодні тривають наукові дискусії. Йдеться, зокрема, про концепцію виникнення і розвитку українського друкованого слова в контексті поширення друкарства у слов'янських народів, про українську приналежність створених на наших землях рукописних книжкових шедеврів періоду X–XIV

століть та концепцію виникнення і розвитку української мови, літератури, культури в цілому.

У 60-х роках справу видання колосальної Огієнкової спадщини перебирає на себе Товариство «Волинь» та Інститут дослідів Волині.

12 червня 1962 року здійснилася мрія життя митрополита Іларіона — з Лондонської друкарні на його вінніпезьку адресу було прислано розкішно виданий том — повний канонічний переклад українською мовою Біблії. Це був результат 40-річної праці українського вченого, яку доводилося виконувати у надзвичайно несприятливих життєвих умовах.

Помер митрополит Іларіон після тяжкої і тривалої хвороби 29 березня 1972 року. Відповідно до юридично оформленого заповіту,

здійсненого 15 квітня 1967 року, весь свій колосальний архів і книзбірню він передав на зберігання Колегії Св. Андрія з тим, щоб із постановом вільної і незалежної України, «коли факультет теології Української православної церкви буде існувати в Києві», всю цільну колекцію переслати на Батьківщину. Похований на православної частині цвинтаря Глен Іден побіля Вінніпега.

На сьогодні залишаються невиданими ряд наукових праць ученого, які в рукописах зберігаються у вінніпезькому архіві. Серед них — монографії «Українське монашество», «Українська церква за часів гетьмана Мазепи», «Українська жінка в повстанні Богдана Хмельницького», «Церковна хронологія», «Тарас Шевченко».

Найменш вивчена на сьогодні художня, публіцистична й епістолярна спадщина. Це тисячі не систематизованих, не прочитаних сторінок: поезій, легенд, оповідань, драматичних п'єс, документально-публіцистичних життєписів.

В останні роки ім'я Івана Огієнка (митрополита Іларіона), його багатюща наукова спадщина все активніше повертаються в Україну. У Києві і Львові значними накладками перевидані найголовніші фундаментальні праці ученого — «Українська культура», «Історія українського друкарства», «Історія української літературної мови», «Дохристиянські вірування українського народу», «Життєписи великих українців», «Наука про рідномовні обов'язки». Захищено ряд кандидатських і дві докторські дисертації, присвячені вивченню тих чи інших аспектів творчості вченого. Все активніше заявляє про себе Всеукраїнське товариство Івана Огієнка (голова — декан філологічного

факультету Кам'янець-Подільського педагогічного університету Євгенія Сохацька). На картах міст Брусилів, Житомира, Львова, Кам'янець-Подільського з'явилися названі іменем ученого вулиці. 1998 року, згідно з розпорядженням столичної мерії, встановлено меморіальну дошку на приміщенні гуманітарного корпусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де вчився і працював професор Огієнко.

Ще одним свідченням довгоочікуваного повернення Івана Огієнка в Україну є заснування премії його імені. Це друга в Україні багатогалузева премія після Шевченківської, яка відповідає багатосторонній діяльності цієї людини на ниві українського відродження.

«Доля судила мені немало працювати в таких умовах і на таких посадах, коли моя діяльність не належала тільки мені, — я працював для цілого українського народу. Як я працював, — судити не мені...»

«Мова — душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... Звичайно, не сама по собі мова, а мова як певний орган культури, традиції. В мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання... І поки живе мова — житиме й народ, як національність. Не стане мови — не стане й національності: вона геть розпорошиться поміж дужчим народом... От чому мова має таку велику вагу в національному рухові. Тому й вороги наші завжди так старанно пильнували, аби заборонити насамперед нашу мову, аби звести та знищити її дощенту. Бо німого, мовляв, похваєш, куди забажаєш...»

Джерело: <http://obereg.at.ua/publ/2-1-0-26>

2. Десять найголовніших мовних заповідей свідомого громадянина

1. Мова — то серце народу: гине мова — гине народ.
2. Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранив свій народ.
3. Літературна мова — то головний двигун розвитку духовної культури народу, найвища основа її.
4. Уживання в літературі тільки говіркових форм сильно шкодить культурному об'єднанню нації.
5. Народ, що не створив собі соборної літературної мови, не може зватись свідомою нацією.
6. Для одного народу мусить бути тільки одна літературна мова й вимова, тільки один правопис.
7. Головний рідномовний обов'язок кожного свідомого громадянина — працювати для збільшення культури своєї літературної мови.
8. Стан літературної мови — то ступінь культурного розвитку народу.
9. Як про духовну зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу судять найперше з культури його літературної мови.
10. Кожний свідомий громадянин мусить практично знати свою літературну мову й вимову та свій соборний правопис, а також знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу.

Ці мовні заповіді стосуються кожного українця. Вони не втратили актуальності й сьогодні, коли антидержавницькі сили в Україні намагаються нав'язати українському народові двомовність, дві державні мови — російську й українську.

Джерело: <http://obereg.at.ua/publ/2-1-0-26>

3. 12 заповідей Огієнка, щодо збереження рідної мови

«Найперші рідномовні обов'язки»

Митрополит Іларіон (Іван Огієнко)

1. На кожному кроці й кожної хвилини охороняй честь своєї рідної мови, як свою власну, більше того — як честь своєї нації. Хто не береже чести своєї рідної мови, той підкопує основи своєї нації.
2. Розмовляй у родині своїй тільки рідною мовою. Це принесе тобі правдиву насолоду шляхетного почуття сповнення найбільшого обов'язку щодо свого народу.

3. Хто в родині своїй розмовляє не рідною мовою, той стоїть на дорозі до мовного винародовлення, — найбільшого непростого гріха проти свого народу.

4. Бережи своє особове ім'я й родове прізвище в повній національній формі і ніколи не змінюй їх на чужі. Найменша тут зміна, — то вже крок до винародовлення.

5. Кожний, хто вважає себе свідомим членом свого народу, мусить пильно навчатися своєї соборної літературної мови.

6. Кожний свідомий член свого народу мусить завжди допомагати всіма приступними йому способами розвитку культури своєї літературної мови.

7. Кожний свідомий член народу мусить добре розуміти й ширити головне рідномовне гасло «Для одного народу — одна літературна мова й вимова, один правопис».

8. Кожний свідомий член нації мусить добре знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу.

9. Де б ти не жив — чи в своїм ріднім краю, чи на чужині, — скрізь завжди мусиш уживати тільки однієї соборної літературної мови й вимови, тільки одного спільного правопису, тим ти покажеш, що ти свідомий син своєї об'єднаної нації.

10. Кожний громадянин мусить добре пам'ятати й дітей своїх того навчати, що наймиліша мова в цілому світі — то мова рідна.

11. Кожний свідомий громадянин, живучи серед чужого народу, мусить конче вживати своєї рідної мови не тільки вдома, але й скрізь, де можливо.

12. Кожний свідомий громадянин мусить щедро підтримувати свої національні періодичні й неперіодичні видання, даючи їм цим самим змогу нормально розвиватися. Добрий стан національних видань — то могутня сила народу й забезпечення розвитку рідної мови, а висота їх накладу — то ступінь національної свідомості народу.

Джерело: http://msmb.org.ua/books/thematic_bibliography/480/

4. Маловідоме про Івана Огієнка

Сто величезних коробок з архівом митрополита Іларіона (Івана Огієнка) зберігаються за кордоном — у канадському Вінніпезі. В архіві — рукописи, листування, документи про українську еміграцію. В останнє десятиліття свого життя митрополит звозив до Колегії св. Андрія у Вінніпезі архіви українських діячів, які помирали в діаспорі, цінні рукописи, стародруки. Таким чином, безцінні пам'ятки української еміграції були врятовані й збереглися.

Огієнко прожив 90 років, і кожен день з його довгого життя, за висловом богослова й мистецтвознавця Дмитра Степовика, «був днем бджоли, що від світання до смеркання носить по краплині мед до свого вулика». Загалом Огієнко створив понад 1000 праць із різних галузей знань. Серед них енциклопедичні «Історія української культури», «Українська церква», «Історія української літературної мови», «Дохристиянські вірування українського народу», за якими сьогодні люблять писати реферати студенти.

Згідно з заповітом владики, юридично оформленим 15 квітня 1967 року, **його надбання мають обов'язково передати на Батьківщину за двох умов: коли Україна буде вільною і коли буде вільною її церква.** Канадська сторона вважає, що умови для цього ще не настали.

Іван Огієнко прищеплював своїм колегам — вчителям і викладачам гасло: «Для одного народу — одна літературна мова!», своїми педагогічними розробками «вимішував» східно- та західноукраїнський варіанти літературної мови в тісто спільного «хліба» слова. Опублікував безліч словників, методичок і посібників: «Вчімося рідної мови», «Порадник студентам, вчителям і всім тим, хто бажає навчатись української мови».

У Канаді митрополит неспізнано змінив на краще богословську освіту для православних українців, перетворив богословський факультет Манітобського університету на Колегію ім. св. апостола Андрія.

У своїх поемах і романах митрополит осмислював духовний та історичний досвід свого народу. Нам би цікаво було почитати, що він написав у епопеї з двох частин «Наш бій за державність». Утім переважна більшість творів Огієнка сьогодні недоступна українській громадськості. Значна їх частина перебуває за кордоном — у Польщі, Швейцарії, Канаді, Німеччині, тож користуватися нею можуть лише окремі українські дослідники.

В Україні вже понад 10 років присуджується багатогалузева премія імені Івана Огієнка — діячам літератури і мистецтва, науки і освіти, громадської, політичної та церковної сфери. У 2003 році в Києві створено Фундацію імені митрополита Іларіона, яку очолив знаний дослідник спадщини Огієнка професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Микола Тимошик. Фундація насамперед намагається повернути в Україну величезну творчу спадщину мислителя та його подвижників.

Джерело: http://msmb.org.ua/books/thematic_bibliography/480/#id05

5. Бібліографічні видання про життя і діяльність Івана Огієнка

Баженів Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст. [Текст]: історіографія. Біобібліографія. Матеріали.- Кам'янець-Подільський, 1993.- С. 299.

Іван Огієнко: «Тобі, Україно, віддав я всі сили» [Текст]: біобібліограф. покажчик / Уклад.: Є.Сохацька, О.Трончук, В.Пархоменко. - Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. нац. ун-т, 2008. - 76 с.

Іван Огієнко: «Я все зробив, що міг зробити...» [Текст]: бібліогр. покажчик / Уклад.: Л. Оленич, В. Чупрова. - Т.: Підручники і посібники, 2007. – 112 С. – (Родом з України; вип.2). Видання, присвячене Івану Огієнку, містить біографічний нарис, бібліографію творів і літератури про різносторонні аспекти діяльності вченого, письменника, митрополита, громадського та державного діяча.

6. Ключові слова

Іван Огієнко